

ANNE BABALARIN MESLEK GELİŞİMİNE YARDIMCI OLMAYA YÖNELİK TUTUMLARI VE BİLGİ DÜZEYLERİNİN ÇOCUKLARININ MESLEKİ KARARSIZLIKLARI İLE İLİŞKİSİ

Yrd. Doç. Dr. Zeynep Hamamcı¹ Mehmet Kürşat Hamurlu²

ÖZET

Bu çalışmanın amacı anne babalarının meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve meslek gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri ile çocuklarının mesleki kararsızlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Araştırmaya Gaziantep ilindeki 200 lise öğrencisi ve onların anne babaları katılmıştır. Araştırmada verileri elde etmek için anne babalara Meslek Gelişimi Bilgi Testi ve Meslek Gelişimine Yardım Ölçeği uygulanırken, çocuklarına Mesleki Kararsızlık Envanteri uygulanmıştır. Verilerin analizinde ise t testi, tek yönlü varyans analizi ve regresyon analizi tekniği kullanılmıştır. Analizler sonucunda öğrencilerin sınıf düzeyleri yükseldiğinde ve mesleki rehberlik aldıklarında anlamlı şekilde daha az mesleki kararsızlık yaşadıkları bulunmuştur. Ayrıca annelerin babalara göre çocuklarının meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik daha olumlu tutumlara sahip oldukları belirlenmiştir. Aşamalı regresyon analizi sonuçları ise öğrencilerin sınıf düzeyinin ve mesleki rehberlik alıp almama durumunun mesleki kararsızlığın en önemli yordayıcıları olduğunu göstermektedir. Babaların meslek gelişime yardım konusundaki tutumları ve eğitim düzeyleri de çocuklarının mesleki kararsızlığının düşük bir oranını açıklamıştır. Babaları meslek gelişimine karşı olumlu tutumlara sahip olan çocukların mesleki kararsızlık düzeyi, babaları olumsuz tutuma sahip olanlardan anlamlı şekilde daha düşüktür.

Anahtar Sözcükler: Mesleki kararsızlık, lise öğrencileri, anne baba, meslek gelişimi.

¹ Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,
zeynephamamci@hotmail.com

² Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

RELATIONSHIP BETWEEN LEVEL OF KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF PARENTS ABOUT HELPING THEIR CHILDREN FOR CAREER DEVELOPMENT AND CAREER INDECISION OF THEIR CHILDREN

ABSTRACT

The purpose of this study was to examine the relationship between level of knowledge about career development and attitudes of parents about helping their children for career development and career indecision. The sample was consisted of 200 high school students and their parents in Gaziantep. In order to obtain data, Career Development Knowledge Test, Career Development Helping Scale were administered to mothers and fathers. Hence, Career Indecision Scale was administered to their children. Regression analysis, t-test and one-way variance of analysis were used to analyze the data. It was found that when the grades of the students increase and students have career counseling, they experience less career indecision. Moreover, mothers hold more positive attitudes about helping their children than fathers. Stepwise regression analysis indicated that grade level and receiving career counseling were found to be the most significant predictors of career indecision. The attitudes of fathers about helping their children for career development, and their educational level explained career indecision of their children lowly. It was also found that when compared to the students whose fathers had negative attitudes about helping their children for career development, the level of career indecision of the students whose fathers had positive attitudes was low.

Keywords: Career indecision, high school students, parents, career development.

I. GİRİŞ

Meslek seçimi bireyin yaşamında vermiş olduğu en önemli kararlardan biridir. Her birey yaşamının belli bir döneminde meslek tercihlerini kesinleştirerek ileride icra edeceği mesleği belirler. Eğer bir birey mesleki kararı verme çağına geldiği halde seçenekler arasında bocalıyor, sık sık kararlarını değiştiriyor ve bir türlü mesleki tercihini kesinleştiremiyorsa mesleki açıdan bir kararsızlık (career indecision) yaşadığı düşünülebilir (Kuzgun, 2000).

Bireylerin mesleki kararsızlık yaşamalarının değişik nedenleri olabilir. Eğer bireyler her alanda yüksek potansiyele sahiplerse bir tür yaklaşma-yaklaşma çatışması yaşayabilirler ve dolayısıyla mesleki bir karar vermekte güçlük çekebilirler. Bazen de kişinin ilgi ve yetenekleri ayrışmamış olabilir ve bu durumda kişinin mesleki tercihlerini netleştirmesini engelleyebilir (Kuzgun, 2000). Bazı çalışmalarda ise mesleki kararsızlığın bir kişilik özelliği olduğu belirtilmektedir (Larson, Heppner, Ham ve Dugan, 1988; Newman, Gray ve Fugua, 1999). Diğer çalışmalarda da mesleki kararsızlık problem çözme becerisi (Larson ve Heppner, 1985), sürekli kaygı durumu (Santos, 2001), depresif duygu durumu (Smith, 2002) ve işlevsel

olmayan düşünceler (Kleiman, Petterson, Sampson ve Reardor, 2004) ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca literatürde mesleki kararsızlığın yaş (Guerra ve Reieker, 1999; Kinner, Brigman ve Noble, 1990) ve cinsiyet (Rojewski ve Hill, 1998; Watson ve Stead, 1994) gibi demografik değişkenlerde ilişkili olduğu vurgulanmaktadır.

1980'li yıllardan itibaren ise meslek gelişimine aile sistem yaklaşımının uygulanması ile mesleki karar verme sürecinde ailesel faktörlerin üzerinde durulmaktadır (Bratcher, 1982; Whiston, 1989). Bu konuda yapılan araştırmalarda sosyoekonomik düzeyinin, aile genişliğinin, kardeş sayısının, yaşam yerinin çocukların meslek seçimi üzerinde etkili olduğu bulunmuştur (Bozkurt, 1993; Friesen, 1986; Topalan, 1982). Son yıllarda ise aile sistem yaklaşımı temel olan kuramcılar gençlerin mesleki karar verme sürecinde ergenin duygusal olarak ailesinden bağımsızlaşması, aile ilişkileri ve bu süreçte anne babaların sergiledikleri tutumlar üzerinde durmaktadırlar (Lopez ve Andrews, 1987; Zingaro, 1983). Eigen, Hartman ve Hartman (1987) aşırı katı ve esnek tutum sergilenen ailelerde yaşayan ergenlerinin sağlıklı bir şekilde mesleki karar veremeyeceğini öne sürmüşlerdir. Bu görüşe göre çok katı ya da esnek kuralların yer aldığı aile ortamı ergenin bireyselleşmesini önlemekte ve dolayısıyla bireyin karar verme becerisi gelişmemektedir. Bunun bir sonucu olarak bireyler ailelerinin onlar için seçtiği bir ya da iki meslekten birine yönelebilmektedir. Bu konuda yapılan çalışmada da demokratik anne baba tutumu ile ergenin mantıklı ve bağımsız karar verme stili arasında olumlu, kararsız olma durumu ile olumsuz bir ilişki bulunmuştur (Eldeklioğlu, 1996). Bir başka araştırmada ise annelerini aşırı koruyucu olarak algılayan öğrencilerin, annelerini bağımsız olma yönünden teşvik edici olarak algılayan öğrencilere göre daha fazla mesleki kararsızlık yaşadıkları belirlenmiştir (Guerra ve Reieker, 1999).

Anne babalar ergenlerin mesleki ve eğitsel planlarını etkileyen en önemli kişilerdir (Daniels, 1983; Naylor, 1986). Anne babalar yalnızca aile ilişkilerinde sergiledikleri demokratik, otoriter ve kabul edici gibi tutumları değil, mesleki gelişimini destekleyici tutum ve davranışları da çocuklarının mesleki gelişim süreçlerini ve mesleki karar verme davranışlarını etkileyebilirler (Feldman, 2003; Laramore, 1983). Örneğin anne babalar mesleki gelişimine yardımcı olmak amacıyla çocuklarını meslekleri tanımaya yönlendirebilir, elde ettikleri bilgileri onlarla tartışabilir, onlarla ilgi duyduğu meslekler hakkında konuşabilir, çocuklarının yetenek ve ilgilerini fark etmeleri ve geliştirmeleri için değişik etkinlikler de bulunabilirler. Aynı zamanda anne babalar meslek seçim süreci, meslek seçiminde yetenek, ilgi değerler gibi faktörler ve meslekleri tanıma

konularında bilgi düzeyleri artıkça daha olumlu tutumlar sergileyebilir. Bunun bir sonucu olarak çocuklar da daha az mesleki kararsızlık yaşayabilirler. Alliman-Brissett, Turner ve Skovholt (2004) da ergenlik çağındaki bireylerinin mesleki plan ve araştırma yapma ile mesleki kararlar alma yeterliliklerinin anne babaların mesleklerini tanıtmaya, işleri ile ilgili onlarla konuşma gibi mesleki model olma davranışı ile ilişkili olduğunu bulmuştur. Bir başka çalışmada ise anne babaların çocuklarının mesleki gelişimlerini olumlu yönde etkileyecek tutumlar sergiledikçe çocuklarının mesleki planlamanın önemi konusunda bilinçlendikleri (Bearg, 1979), mesleki planlama ve araştırma davranışlarında artış olduğu (Palmer ve Cochran, 1988) ve mesleki kararsızlıklarının azaldığı (Kush ve Cochran, 1993) bulunmuştur.

Literatürde anne babaların çocuklarının mesleki kararları üzerinde etkili olduğu vurgulanmasına rağmen onların bu konudaki tutumlarının ve bilgi düzeylerinin çocuklarının mesleki kararsızlığı ile ilişkisini inceleyen çalışmalar sınırlıdır. Ülkemizde ise mesleki kararsızlıkla ilgili yapılan çalışmalar da öğrencilerin mesleki karar verme olgunlukları incelendiği (Bal, 1998) ve onların mesleki kararsızlıklarının azaltılmasına yönelik grup rehberliği programları uygulandığı (Bilgin, 1995; Çakır, 2003) görülmektedir. Bu çalışmada lise öğrencilerinin mesleki kararsızlıkları ile anne babalarının meslek gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri ve meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları arasındaki ilişki incelemiştir. Bu çalışmada elde edilen bulguların öğrencilerin mesleki kararsızlıklarının azaltılması amacıyla ileride ailelere yönelik yapılacak çalışmalar açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmada bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır.

1. Lise öğrencilerinin cinsiyetlerine, yaşlarına, sınıf düzeylerine, daha önce mesleki rehberlik alıp almamalarına göre mesleki kararsızlık düzeylerinde bir fark var mıdır?
2. Anne ve babaların mesleki gelişim konusunda bilgi düzeyleri arasında bir fark var mıdır?
3. Anne ve babaların çocuklarının meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları arasında bir fark var mıdır?
4. Anne babalara ve çocuğa ait demografik değişkenler ile anne babaların meslek gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri ve bu konuda çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumları mesleki kararsızlığı yordamakta mıdır?

II. YÖNTEM

II.1. Araştırma Grubu

Bu araştırma Gaziantep ili merkez ilçelerinde bulunan genel ve yabancı dil ağırlıklı liselerde okuyan 200 öğrenci ile onların anne ve babaları üzerinde yürütülmüştür. Araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin yaş ortalamaları 15.38 (SS=.73) olup, % 43'ü kız öğrencilerden, % 57'si ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır. Sınıf düzeylerine göre incelendiğinde ise öğrencilerin % 5'inin hazırlık sınıfında, % 81'inin lise birinci sınıfta, % 14'ünün de lise ikinci sınıfta okudukları bulunmuştur. Annelerin çoğunluğu ilkokul mezunu iken (% 70), babaların %37'i ilkokul, %22'si ortaokul, % 31'i lise ve % 3'ü ise yüksekokul mezunudur. Anne babaların % 98'i birlikte yaşamaktadır. Annelerin yaş ortalaması 39.76 (SS=4.89), babaların yaş ortalaması da 43.62 (SS=6.38) olarak bulunmuştur. Buna ek olarak araştırma grubunu oluşturan öğrencilerin yaklaşık % 16'sı okulun psikolojik danışmanından meslek seçimi konusunda yardım aldıkları belirtilmiştir.

II.2. Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Araştırmada lise öğrencileri ve aileleri hakkında bilgi edinmek için araştırmacılar tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Bilgi formunda öğrencilere cinsiyetleri, yaşları, sınıf düzeyleri, daha önce mesleki rehberlik alıp almadıkları sorulurken, anne babalara cinsiyetleri, yaşları ve öğrenim durumları sorulmuştur.

Meslek Gelişimi Bilgi Testi (Hamamcı, 1996): Meslek Gelişimi Bilgi Testi anne babaların meslek gelişimi konusundaki bilgi düzeylerini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Testte, meslek gelişim dönemleri, meslek seçiminde yetenek, ilgi ve değer kavramları, meslekleri tanıma konularıyla ilgili 26 soru bulunmaktadır. Her sorunun 4'ü çeldirici, biri doğru cevap olmak üzere beş seçeneği vardır. Ölçekte doğru cevaplar 1 yanlış cevaplar 0 olarak değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek puan ranjı 0-26 arasındadır. Ölçekten alınan puanın yükselmesi bireylerin meslek gelişimi konusunda bilgi sahibi olduğunu göstermektedir. Ölçekte yer alan maddelerin güçlük dereceleri .17 - .91 arasında değişmektedir. Testin kapsam geçerliği için testteki sorular soru tekniği, ifade ve bilimsel doğruluk yönlerinden uzmanlara incelenmiştir. Testin güvenilirliğine Kuder Richardson 20 (KR-20) formülüyle hesaplanmış ve güvenilirlik katsayısı .80 olarak bulunmuştur (Hamamcı, 1996).

Meslek Gelişimine Yardım Ölçeği (Hamamcı, 1996): Meslek Gelişimine Yardım Ölçeği anne babaların, çocuklarının meslek gelişmelerine yardımcı olmaya yönelik tutumlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiş Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte 16 olumlu, 6 olumsuz olmak üzere 22 ifade yer almaktadır. Ölçeğe verilen tepkiler, “her zaman”, “sık sık”, “ara sıra”, “nadiren” ve hiçbir zaman” arasında değişmektedir. Ölçekte olumlu tutum içeren bir ifadeye “her zaman” diyenler 5, “hiçbir zaman” diyenler 1 puan almaktadır. Olumsuz tutum içeren ifadeler ise tersten puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 110, en düşük puan 22’dir. Ölçekten alınan puanın yükselmesi anne babaların çocuklarının meslek gelişmelerine yardımcı olmaya yönelik olumlu tutumlara sahip olduğunu göstermektedir. Ölçeğin kapsam geçerliliği uzman görüşüne başvurularak incelenmiştir. Ölçeğin güvenilirliği ise iç tutarlılık yöntemi ile incelenmiştir. Ölçeğin 140 anne babaya uygulamasından elde edilen puanlar üzerinden hesaplanan Cronbach Alfa Katsayısı .87’dir (Hamamcı, 1996).

Mesleki Karar Envanteri (Çakır, 2003) : Mesleki Karar Envanteri lise öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerini ölçmek için geliştirilmiştir. Envanterde mesleki kararsızlık İçsel çatışmalar, Kendini Yeterince Tanımama, Meslek ve Alan Bilgisi Eksikliği, Meslek Seçimine İlişkin Akılcı Olmayan İnançlar ve Dışsal Çatışmalar alt boyutlarında 61 madde ile değerlendirilmektedir. Maddelere verilen cevaplar beş basamaklı Likert tipi (bana çok uygun, bana biraz uygun, kararsızım, bana pek uygun değil, bana hiç uygun değil) bir dereceleme ölçeği halinde hazırlanmıştır. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 305, en düşük puan ise 61’dir. Envanter maddelerinden alınan düşük puan mesleki kararlılığı, yüksek puan ise mesleki kararsızlığı göstermektedir. Envanterin halihazır geçerliğini saptamak için Mesleki Olgunluk Envanteri ile korelasyonu hesaplanmış ve korelasyon katsayısı -.68 olarak bulunmuştur. Envanterin Cronbach Alfa Katsayısı .85’dir. Envanterin beş hafta ara ile uygulanan test- tekrar test korelasyon katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır (Çakır, 2003).

II.3. Veri Toplama Araçlarının Uygulanması

Araştırmada veri toplama araçları 2004-2005 öğretim yılının ilk döneminde araştırmacılar tarafından öğrencilere sınıflarında ve grup halinde uygulanmıştır. Veri toplama araçları öğrencilere dağıtılırken bu anketlerin nasıl doldurulacağı ölçekteki maddelerden örnekler verilerek açıklanmıştır. Anne babalara ise veri toplama araçları veli toplantılarında uygulanmış, bu toplantılara katılmayan anne babalara da çocukları vasıtasıyla ulaştırılmıştır. Ölçme araçlarının uygulanması yaklaşık bir ay sürmüştür.

II.4. Verilerin Çözülmesi

Araştırmada anne baba ve öğrencilere ait demografik değişkenlere göre lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerinde bir fark olup olmadığı t-testi ve tek yönlü varyans analizi tekniği ile incelenmiştir. Anne babaların meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve mesleki gelişim konusundaki bilgi düzeylerinin arasında bir fark olup olmadığı ise t-testi ile analiz edilmiştir. Araştırmada anne baba ve çocuklarına ilişkin demografik değişkenler ile anne babaların meslek gelişime yardımcı olmaya yönelik tutumları ve mesleki gelişim konusundaki bilgi düzeylerinin mesleki kararsızlığı ne derece yordadığı ise regresyon analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir.

III. BULGULAR

Bu araştırmada önce lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeyleri genel olarak incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda öğrencilerin Mesleki Karar Envanterinden elde ettikleri puanların ortalaması 81.66, standart sapması 22.07 olarak bulunmuştur. Araştırmada öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerinde cinsiyetlerine, daha önce okulun psikolojik danışmanından mesleki rehberlik alıp almalarına göre bir fark olup olmadığı t testi ile incelenmiştir. Bu analize ilişkin bulgular Çizelge 1’de sunulmaktadır.

Çizelge 1. Cinsiyet ve Mesleki Rehberlik Alıp Almama Değişkenlerine Göre Öğrencilerin Mesleki Karar Envanterinden Aldıkları Puanların Ortalamaları, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Değişkenler		\bar{X}	SS	t	p
Cinsiyet	1. Kız	79.91	22.48	1.17	.241
	2. Erkek	83.61	21.34		
Mesleki Rehberlik Hizmeti Alma Durumu	1. Yardım Alanlar	64.34	22.18	5.14	.001**
	2. Yardım Almayanlar	84.96	20.50		

**p<.01

Çizelge 1’de sunulan analiz sonuçlarına göre öğrencilerin cinsiyetlerine göre Mesleki Karar Envanterinden elde ettikleri ortalamalar arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır (t=1.17, p>.241). Ancak okulun psikolojik danışmanından mesleki rehberlik alan öğrencilerin Mesleki Karar Envanterinden elde ettikleri ortalamaları ise böyle bir yardım almayan öğrencilerden anlamlı şekilde daha düşük bulunmuştur (t=5.14, p<.001). Araştırmada öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerinde yaş ve sınıf

düzeylerine göre daha göre bir fark olup olmadığı ise tek yönlü varyans analizi tekniği ile incelenmiştir.

Çizelge 2- Yaş ve Eğitim Düzeyi Değişkenlerine Göre Öğrencilerin Mesleki Karar Envanterinden Aldıkları Puanların Ortalamaları, Standart Sapma Değerleri ve Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Değişkenler		\bar{X}	SS	F	p
Sınıf Düzeyi	Hazırlık	88.77	15.03	6.24	.002**
	Lise 1	83.94	21.67		
	Lise 2	68.92	20.09		
Yaş Grupları	14	93.61	21.23	2.75	.031*
	15	81.18	21.22		
	16	83.81	21.60		
	17	66.00	21.50		

**p<.01, *p<.05

Çizelge 2’de görüldüğü gibi öğrencilerin Mesleki Karar Envanterinden elde ettikleri ortalamalar arasında sınıf düzeylerine göre anlamlı bir fark bulunmaktadır ($F_{(2-189)} = 6.24, p < .002$). Gruplar arası farkı ortaya çıkarmak için yapılan Tukey testi sonuçlarına göre hazırlık sınıfı ile lise bir öğrencilerinin Mesleki Karar Envanterinden elde ettikleri ortalamalar arasında bir fark yok iken ($p > .05$), lise ikinci sınıftaki öğrencilerin elde ettikleri ortalamalar, hazırlık ve lise bir öğrencilerinin elde ettiği ortalamalardan anlamlı şekilde daha düşüktür ($p < .01$). Benzer bir durum öğrencilerin yaş grupları için de elde edilmiştir ($F_{(3-195)} = 2.75, p < .031$). Çoklu karşılaştırmalar testi Tukey sonuçlarına göre sadece 14 ile 17 yaşları arasındaki öğrencilerin Mesleki Karar Envanterinden elde ettikleri ortalamalar arasında anlamlı bir fark bulunmaktadır ($p < .01$). Bu bulguya göre de 17 yaş grubundaki öğrencilerin Mesleki Karar Envanterinden elde ettikleri ortalamalar 14 yaş grubu öğrencilerden anlamlı şekilde düşüktür.

Araştırmada ayrıca anne babaların Meslek Gelişiminde Yardım Ölçeği ve Meslek Gelişimi Bilgi Testi elde ettikleri puanların ortalamaları arasında bir fark olup olmadığı t testi ile incelenmiştir. Bu analize ilişkin bulgular Çizelge 3’de sunulmuştur.

Çizelge 3- Anne Babaların Meslek Gelişiminde Yardım Ölçeği ve Meslek Gelişimi Bilgi Testinden Aldıkları Puanların Ortalaması Aldıkları Puanların Ortalamaları, Standart Sapma Değerleri ve t Testi Sonuçları

Değişkenler		\bar{X}	SS	t	p
Meslek Gelişiminde Yardım Ölçeği	1. Anne	53.40	13.27	6.63	.001
	2. Baba	53.07	13.03		
Meslek Gelişimi Bilgi Testi	1. Anne	16.00	8.73	.38	.119
	2. Baba	15.00	8.78		

Çizelge 3’de sunulan değerler incelendiğinde anne ve babaların Meslek Gelişiminde Yardım Ölçeğinden elde ettikleri ortalamalar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t=6.53$, $p<.001$). Annelerin Meslek Gelişiminde Yardım Ölçeğinden elde ettikleri ortalamalar babaların elde ettiği ortalamalardan anlamlı şekilde daha yüksektir. Araştırmada anne ve babaların Meslek Gelişimi Bilgi Testinden elde ettikleri ortalamalar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($t=.38$, $p>.119$).

Araştırmada anne babalara ve çocuğa ait demografik değişkenler ile anne babaların meslek gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri ve bu konuda çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumlarının mesleki kararsızlığı ne derece yordadığı aşamalı regresyon analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir (Çizelge 4).

Çizelge 4. Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlık Düzeylerinin Yordanmasına İlişkin Aşamalı Regresyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	B	SE B	β	t	p	R	R ²
Birinci Aşama							
Sınıf Düzeyi	-15.28	4.33	-.24	-3.52	.001	.24	.06
İkinci Aşama							
Sınıf Düzeyi	-12.53	4.19	-.20	-2.98	.003	.38	.15
Mesleki Rehberlik Alma	-17.62	4.13	-.29	-4.25	.000		
Üçüncü Aşama							
Sınıf Düzeyi	-13.21	4.16	-.21	-3.18	.002	.41	.18
Mesleki Rehberlik Alma	-15.71	4.15	-.26	-3.78	.000		
Babanın Tutumu	.28	.11	.17	2.53	.012		
Dördüncü Aşama							
Sınıf Düzeyi	-14.36	4.14	-.23	-3.46	.002	.46	.21
Mesleki Rehberlik Alma	-17.35	4.18	.28	-4.14	.000		
Babanın Tutumu	.44	.14	.26	3.12	.002		
Babanın Eğitimi	3.32	3.12	-.07	1.06	.289		

Bu analizde öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeyleri bağımlı değişken olarak alınırken, bağımsız değişkenler olarak anne babaların çocuklarının meslek gelişmelerine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve meslek gelişimi konusundaki bilgi düzeyleri, öğrencilerin yaşları, sınıf düzeyleri ve cinsiyetleri, anne babaların yaşı ve eğitim durumları alınmıştır. Aşamalı regresyon analizinde mesleki kararsızlığın önemli yordayıcılarını belirlemek için öncelikle bağımsız değişkenlerin standardize edilmiş regresyon katsayıları olan beta değerleri hesaplanmıştır. Yapılan incelemede mesleki kararsızlığa ilişkin varyansa katkıları bakımından dört değişkenin önemli yordayıcı olduğu bulunmuştur. Bunlar Çizelge 4’de görüldüğü gibi bağımlı değişkenin varyansına katkıları bakımından en yüksekten en düşüğe doğru sıralandığında; öğrencilerin sınıf düzeyi, daha önce meslek rehberlik alıp almama durumu, babaların çocuklarının meslek gelişmelerine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve babanın eğitim düzeyidir. Bağımlı değişken üzerinde önemli yordayıcı olmayan diğer değişkenler regresyon eşitliği dışında bırakılmıştır. Aşamalı regresyon analizi dört aşamada tamamlanmıştır. Birinci aşamada belirlenen bu değişkenlerden mesleki kararsızlığa en yüksek katkısı olan öğrencilerin sınıf düzeyi değişkeni girilmiştir. Bu değişken bağımlı değişkeninin varyansının yaklaşık % 6’ını açıklamıştır. İkinci aşamada okul psikolojik danışmanından meslek rehberlik alıp almama durumu analize dâhil edildiğinde açıklanan varyans % 15’e yükselmiştir. Üçüncü aşamada babaların çocuklarının meslek gelişmelerine yardımcı olmaya yönelik tutumları dâhil edilmiştir. Bu değişken de açıklanan varyansa % 3’lük bir katkı sağlamıştır. En son aşamada ise babanın eğitim durumu analize dâhil edildiğinde toplam dört bağımsız değişkenin açıkladığı varyans % 21 olarak bulunmuştur. Araştırmada anlamlı yordayıcı olarak bulunan değişkenlerden babaların çocuklarının meslek gelişmelerine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve eğitim düzeyi değişkenlerine göre çocukların mesleki kararsızlık düzeylerinde bir fark olup olmadığı da incelenmiştir. Yapılan analizler sonucunda babanın eğitim düzeyine göre çocukların mesleki kararsızlık düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmazken ($F_{(2-193)} = .82, p > .482$), babaları olumlu tutumlara sahip olan çocukların mesleki kararsızlık düzeyleri anlamlı şekilde daha düşük bulunmuştur ($t = 2.93, p < .004$).

IV. TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmada elde edilen bulgulardan lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeyleri genel olarak düşük olduğu anlaşılmaktadır. Araştırmada öğrencilerin yalnızca % 16’sı meslek seçimi konusunda okullarında çalışan psikolojik danışmanlardan yardım aldıkları belirlendiğinden öğrencilerin mesleki kararsızlıklarının düşük olması başka

nedenlerle açıklanabilir. Örneğin öğrenciler meslek seçimi konusunda diğer öğretmenleri ya da arkadaşları ile de konuşmuş ya da onlardan herhangi bir yardım almış olabilirler. Ayrıca bu araştırmada öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri incelenmemiştir fakat öğrenciler mesleki kararlar vermelerine yardım edecek meslekleri araştırma gibi davranışları kendiliklerinden de sergilemiş olabilirler. Buna ek olarak araştırmada anne babalarında çocuklarının meslek gelişime yardım etmeye yönelik olumlu tutuma sahip oldukları ve kısmen de olsa meslek gelişimi konusunda bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Bu nedenle anne babalar da çocukların meslek gelişimlerine yardım edici davranışlar sergilemiş olabilirler.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin yaşları ve sınıf düzeyleri yükseldikçe mesleki kararsızlık düzeyleri de azalmaktadır. Bir başka ifade ile öğrenciler lise üçüncü sınıfa yaklaştıkça, meslek seçimi üzerinde daha fazla düşünmekte, tercihleri netleştirmekte ve meslek seçimi ile ilgili daha kararlı hale gelmektedirler. Mesleki kararsızlığın yaşla birlikte azalması alandaki diğer araştırma bulguları ile de tutarlı görünmektedir (Guerra ve Reieker, 1999; Kinner, Brigman ve Noble, 1990).

Ayrıca araştırmada cinsiyet rol farklılığının bir sonucu olarak kızlara daha çok anne ya da eş gibi rollerin yüklenmesi, sosyo-ekonomik ekonomik nedenlerle erkeklerin eğitimlerinin desteklenmesi ve onların mesleki ve eğitimsel gelişimlerini engelleyici tutumların toplumda daha yaygın olması gibi nedenlerle mesleki kararsızlık düzeyinde cinsiyete göre anlamlı bir farklılığın olması beklenmiştir. Ancak araştırmadan elde edilen bulgular bu beklentiyi destekler nitelikte değildir. Bununla birlikte kızların mesleki kararsızlık düzeyleri erkeklere göre biraz daha yüksektir. Bu bulgu Rojewski ve Hill (1998) ve Watson ve Stead (1994) araştırmaları ile de tutarlı görünmemektedir.

Araştırmanın bir diğer bulgusu meslek seçimi konusunda okullardaki psikolojik danışmanlardan yardım alan öğrencilerin, böyle bir yardım almayan öğrencilerden daha az mesleki kararsızlık yaşamalarıdır. Bu bulgu meslek seçimi konusunda bir rehberlik almanın öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeyini azaltmada etkili olduğunu gösteren Saviskas (1995), Egner ve Jackson, (1978) ve Çakır (2004) çalışmalarının sonuçlarını desteklemektedir.

Araştırmada öğrencin mesleki kararsızlıklarını yordayan önemli değişkenler incelendiğinde literatürle tutarlı olarak mesleki kararsızlığın daha çok sınıf düzeyi ve mesleki bir yardım alıp almama kişisel değişkenlerle açıklandığı anlaşılmaktadır (Clymo, 1996; Feldman, 2003; Gordon ve Meyer, 2002). Sadece babanın meslek gelişimine yönelik tutumu

ve babanın eğitim düzeyinin mesleki kararsızlığının önemli bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Ancak bu değişkenler mesleki kararsızlığı oldukça düşük bir oranını açıklamaktadır. Araştırmada babanın eğitim düzeyi yönünden çocuklarının mesleki kararsızlık düzeyinde anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bununla birlikte, meslek gelişimine yönelik olumlu tutumları olan babaların çocuklarının mesleki kararsızlık düzeyi olumsuz tutuma sahip olan babaların çocuklarından daha düşüktür. Araştırmada babanın meslek gelişimine yönelik tutumu ve eğitim düzeyinin mesleki kararsızlığın önemli bir yordayıcı olarak bulunması, genel olarak babaların Türk aile yapısında otoriter tutumlarından, çocuğun eğitim ve meslek seçimi gibi konulardaki kararlarında daha etkin olmalarından kaynaklanabilir. Ancak babalarla annelerle karşılaştırıldıklarında çocuklarının meslek gelişimlerine yardımcı olmaya yönelik daha olumsuz tutuma sahip oldukları görülmektedir. Geleneksel toplumda anneler babalarla karşılaştırıldıklarında her zaman çocuk bakımına ve eğitimine daha fazla katıldıkları ve ilgilendikleri görülmektedir. Bunun bir sonucu olarak anneler çocuklarının meslek gelişimleri ile daha ilgili ve olumlu bir tutum sergilemiş olabilirler. Bununla birlikte bu araştırmada öğrencilerin mesleki kararsızlık düzeylerinin yaklaşık % 79'u bu araştırma ele alınmayan değişkenlerle açıklandığı söylenebilir.

Araştırmada genel olarak elde edilen bu bulgulardan çocukların mesleki kararsızlık düzeyleri anne babalarının meslek gelişimine yönelik tutumları ya da bilgi düzeylerinden çok sınıf, yaş ya da mesleki rehberlik alma gibi kendilerine ait kişisel değişkenlerle açıklanmıştır. Bununla birlikte babaların eğitim düzeyi ve çocuklarının meslek gelişimine yönelik tutumları düşük bir oranda da olsa çocuklarının mesleki kararsızlık düzeylerini açıklamaktadır.

Bu araştırmanın en önemli sınırlılığı küçük bir örneklem grubu üzerinde ve belli bir bölgede yaşayan ergenler üzerinde yapılmış olmasıdır. Bu nedenle bu çalışmadan elde edilen bu sonuçların tüm lise öğrencileri ve onların anne babalarına genellenmesi mümkün değildir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulardan yararlanılarak ileride yapılacak çalışmalar için bazı öneriler geliştirilmiştir. Bunlar;

1. Bu araştırmada elde edilen sonuçlardan öğrencilerin sağlıklı mesleki kararlar verebilmelerinde ve mesleki kararsızlıklarının azaltılmasında, okul psikolojik danışmanından yardım almaları oldukça önemli görünmektedir. Bu nedenle okullarımızda öğrencilere yönelik mesleki rehberlik çalışmalarına daha fazla yer verilmesi gerekmektedir.

2. Bu araştırmada babaların meslek gelişimine yardımcı olmaya yönelik tutumları ve çocuklarının mesleki kararsızlıklarını yordadığı bulunmuştur. Yine babalar çocuklarının mesleki kararsızlık yaşamlarında etkili olmalarına rağmen annelere göre daha olumsuz tutumlara sahiptirler. Bu nedenlerden çocukların mesleki kararsızlık düzeylerini azaltmak amacıyla özellikle babalara yönelik aile rehberliği çalışmaları düzenlenebilir.

3. Bundan sonraki araştırmalarda bu araştırmada incelenmeyen anne baba ile ergen arasındaki ilişkinin niteliği gibi aileye ait diğer değişkenler ile çocukların mesleki kararsızlıkları arasındaki ilişkisi incelenebilir.

4. İleride benzeri bir çalışma daha geniş örneklem grupları değişik yaş grupları ve farklı okul türleri dâhil edilerek ve bu araştırmada kullanılmayan diğer mesleki kararsızlık ölçekleri kullanılarak tekrarlanabilir.

5. Bundan sonraki araştırmalarda anne babaların tutumları ölçek uygulama dışında bireysel görüşme, gözlem gibi yöntemler kullanılarak da incelenebilir ya da bu konuda çocuklarının algıları da değerlendirilebilir.

KAYNAKLAR

- Alliman-Brissett, A. E., Turner, S. L., Skovholt, T. M., (2004), Parent Support and African American Adolescents' Career Self-Efficacy. *Professional School Counseling*, 7, 8-12.
- Bal, P.N. (1998). *Ergenlik Döneminde Verilen Mesleki Karar Verme Olgunluğunun İncelenmesi ve Mesleki Karar Verme Programının Etkisinin Araştırılması*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Bearg, E. M. (1979). "Selected Aspects of Parental Influences on High School Seniors Career Development", *Dissertation Abstract International*, 40, 818-819
- Bilgin , A. (1995). *Grup Rehberliğinin ve Grupla Psikolojik Danışmanın, Lise Öğrencilerinin Anne Babalarından Bağımsız Mesleki Kararlar Verme Davranışına Etkisi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi), Ankara.
- Bozkurt, E. (1993). *Genel Liseler ve Meslek Liseleri Öğrencilerinin Mesleki Yönelimlerini Etkileyen Faktörler*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Samsun.

- Bratcher, W. E. (1982). The Influences of the Family on Career Selection: Family System Perspective, *Personnel and Guidance Journal*, 61, 87-91.
- Clymo, P. (1996). Career Indecision and Self-Efficacy Among Adolescents. *Youth Studies Australia*, 15, 56-65.
- Çakır, M. A. (2003). *Bir Mesleki Grup Rehberliği Programının Lise Öğrencilerinin Mesleki Kararsızlık Düzeylerine Etkisi*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Lisans Tezi), Ankara.
- Dillard, J. & Compell, N. J. (1981). Influences of Puerto Rican, Black and Anglo Parents Career Behavior on Their Adolescent Children's Career Development, *Vocational Guidance Quarterly*, 39, 139-147.
- Egner, J.R. & Jackson, D.J. (1978). Effectiveness of Counseling Intervention Program for Teaching Career Decision Making, *Journal of Counseling Psychology*, 25, 45-52.
- Eigen, C. A., Hartman, B. W., & Hartman, P.T. (1987). Relations between Family Interaction Patterns and Career Indecision, *Psychological Reports*, 60, 87-94.
- Eldeklioğlu, J. (1996). *Karar Stratejileri ile Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişki*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara.
- Feldman, D. (2003). The Antecedents and Consequences of Early Career Indecision Among Young Adults. *Human Resource Management Review*, 13, 499-531.
- Friesen, J. (1986). The Role of Family in Vocational Development, *International Journal for Advancement Counseling*, 9, 87-96.
- Gordon, L. & Meyer, J. (2002). Career Indecision Amongst Prospective University Students. *South African Journal of Psychology*, 32, p41-48.
- Guerra, A. L. & Rieker, J. M. (1999). Prediction Career Indecision in College Students: The Role of Identity Formation and Parental Relationships Factors, *Career Development Quarterly*, 47, 256-266
- Hamamcı, Z. (1996). *Aile Rehberliğinin Anne Babaların Meslek Gelişimi Konusunda Bilgi Düzeylerine ve Çocuklarına Yardımcı Olmaya Yönelik Tutumlarına Etkisi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Kinner, R. T., Brigman, S. L., & Noble, F. C. (1990). "Career Indecision and Family Enmeshment", *Journal of Counseling and Development*, 68, 309-313.
- Kleiman, T., Petterson, G., Sampson, J., & Reardor, R. (2004). "Dysfunctional Thinking and Difficulties In Career Decision Making." *Journal of Career Assessment*, 12, 312-331.
- Kuzgun, Y. (2000). *Meslek Danışmanlığı Kuramlar ve Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kush, K. & Cochran, L. (1993). Enhancing a Sense of Agency Through Career Planning, *Journal of Counseling Psychology*, 40, 434-439.

- Laramore, D. (1984). Parents' Role in the Education and Career Decision-Making Process. *Journal of Career Education*, 10, 214-215
- Larson, L. M. & Heppner, P. P. (1985). The Relationship of Problem Solving Appraisal to Career Decision and Indecision, *Journal of Vocational Behavior*, 26, 55-65.
- Larson, L. M., Heppner, P. P., Ham, T., & Dugan, K. (1988). Investigating Multiple Subtypes of Career Indecision through Cluster Analysis, *Journal of Counseling Psychology*, 35, 439-446.
- Lopez, F.F. & Andrew, S. (1997). Career Indecision: A Family System Perspective, *Journal of Counseling and Development*, 65, 304-307.
- Newman, J.L., Gray, E. A, & Fugua, D. R. (1999). The Relation of Career Indecision to Personality Dimensions of The California Psychological Inventory, *Journal of Vocational Behavior*, 54, 174-187.
- Noyler, M. (1986). Family Influences on Employment and Education. ED272702.
- Polmer, S. & Cochran, L. (1988). Parents as Agents of Career Development, *Journal of Career Counseling*, 35, 71-76
- Rojewski, W. J. & Hill, R. B. (1998). Influences of Gender and Academic Risk Behavior on Career Decision Making and Occupational Choice Early Adolescence, *Journal of Education For Students Placed At Risk*, 3, 265-287.
- Santos, J. (2001). Predictors of Generalized Indecision Among Portuguese Secondary School Students P, *Journal of Career Assessment*, 9, 381-396.
- Savickas, M. L. (1995). Constructive Counseling for Career Indecision, *Career Development Quarterly*, 43, 363-374
- Smith, H. M. (2002). An Examination of Efficacy and Esteem Pathways to Depression in Young Adulthood, *Journal of Counseling Psychology*, 49, 438-448.
- Topalan, H. (1982). 10-11 Yaş Grubu Çocuklarının Gelece İlişkin Düşledikleri Meslekler. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Whiston, S. (1989). Using Family System Theory in Career Counseling. *School Counselor*, 36, 343-347.
- Zingaro, L. C. (1983). A Family System Approach for Career Counselor, *Personnel and Guidance Journal*, 62, 24-27.
- Whatson, M. B. & Stead, G. B. (1994). A Longitudinal Study of Career Desicionness among South African High School Students, *Journal of Vocational Behavior*, 45, 261-269.

Alınış Tarihi: Ağustos 2005
Hakemlerden Dönüş: Aralık 2005